

עמותת הפורום החילוני ואח'
על-ידי ב"כ עוה"ד יאיר נהוראי ואח'
מרחוב מדבר סיני 16, ירושלים
טלפקס : 02-5817822 ; נייד : 054-3008760

נ ג ד

משרד החינוך
על-ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טלפון : 02-6466590 ; פקס : 02-6467011

תגובה מקדמית מטעם המשיב

1. בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד, המשיב מתכבד להגיש את תגובתו המקדמית לעתירה שבכותרת.

2. עניינה של העתירה בבקשת העותרים להורות למשיב לבוא וליתן טעם מדוע לא ילמד את סיפור רצח ראש הממשלה יצחק רבין - במסגרת תכנית הלימודים "תרבות יהודית ישראלית", ובמענה למטרותיה המוצהרות של התכנית - 'כפי שהתרחש במציאות' לשיטת העותרים.

3. המשיב יטען כי דין העתירה להידחות - על-הסף ולגופה - תוך חיוב העותרים בהוצאות.

דין העתירה להידחות על-הסף בגין אי-מיצוי הליכים הולם באופן מובהק, שכן העתירה הוגשה בחלוף ימי עבודה בודדים לאחר שהעותרים פנו למשיב לראשונה בסוגיה דנן.

דין העתירה להידחות על-הסף אף משום שהיא אינה מבססת כל עילה משפטית להתערבותו של בית המשפט הנכבד בעניין, קל וחומר בשים לב למידת ההתערבות המצומצמת ביותר מלכתחילה בעניינים כגון דא.

דין העתירה להידחות גם לגופה, שכן בעוד שהעותרים טוענים כי תכנית הלימודים דנן מבקשת 'לכפות' על התלמידים החילוניים תפיסת עולם מסוימת - תוך הסתרה לכאורה של המציאות, לשיטת העותרים - אין כל ממש בטענות אלה. כפי שיפורט בהרחבה, תכנית הלימודים דנן מבקשת ליצור שיח ערכי, קשוב וסובלני, תוך מתן מקום למגוון הדעות והזהויות שבחברה הישראלית, ותוך עידוד חשיבה ביקורתית ועצמאית.

כך בתמצית, ולהלן ביתר הרחבה.

רקע עובדתיתכנית הלימודים 'תרבות יהודית ישראלית'

4. תכנית הלימודים 'תרבות יהודית ישראלית' (להלן: התכנית או תכנית הלימודים) - המיועדת לכיתות א' עד ט' - ראתה אור בשנת 2016, והיא שיאו של תהליך שהחל עוד בשנת 1991, עם הקמתה של ועדה בראשות פרופ' עליזה שנהר לבחינת לימודי היהדות בבתי הספר הממלכתיים.

5. תכנית הלימודים נכתבה על-ידי ועדת מקצוע וועדת תכנית, שהוקמו בהתאם לנוהל מינוי ועדות מקצוע של משרד החינוך.

בראש ועדת המקצוע עמד פרופ' רון מרגולין מהחוג ללימודי תרבות עברית באוניברסיטת תל-אביב, חוקר דתות, יהדות, חסידות ופילוסופיה יהודית מודרנית. חברי הוועדה הם כולם אנשי אקדמיה וחינוך ותיקים ומנוסים, הפועלים זה שנים רבות במערכת החינוך הממלכתית ובתחום הכשרת מורים באקדמיה. נוסף על כך, חברי הוועדה מחוברים היטב 'לשטח' ומחויבים באופן עמוק לרוח החינוך הממלכתי, לתלמידיו ולמוריו.

רשימת בעלי התפקידים בוועדות מצורפת ומסומנת מש/1.

6. ועדת המקצוע ייבנה על המדוכה משך כשנה וחצי, וערכה עבודה יסודית, מקיפה, מאומצת ומסורה ביותר. במסגרת עבודתה הוועדה קיימה 7 ישיבות ומינתה תתי ועדות שהורכבו מאנשי תוכן, אנשי פדגוגיה ואנשי מקצוע בתחום לימודי יהדות בבתי הספר הממלכתיים. תפקידן של תתי הוועדות היה להמליץ על תוכנית הלימודים עבור כל שכבת גיל, והן קיימו ישיבות רבות במשך חודשים רבים. תתי הוועדות הגישו את המלצותיהן לוועדת המקצוע, אשר קבעה ואישרה את תכנית הלימודים הסופית.

לאחר שהשלימה את עבודתה והגיעה לתוצר שהיה מקובל על כלל חבריה, הוועדה הניחה על שולחנה של מנכ"לית משרד החינוך דאז את תכנית הלימודים החדשה.

7. בחודש אפריל 2016 פורסמה התכנית והוצגה לציבור באתר משרד החינוך¹, והיא נכנסה לתוקף - ובאופן הדרגתי - החל בשנת הלימודים הקודמת (תשע"ז). חלק מחומרי הלימוד הרלוונטיים לתכנית נמצאים באתר שהוקם על-ידי משרד החינוך, וחלק אחר מהתכנית נלמד באמצעות ספרי הלימוד שאושרו לשימוש על-ידי המשרד.

¹ meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/Tarbutisraelmoreshet/TL2016_FullPRINT.pdf

בהמשך לכך, משרד החינוך הורה להקצות לפחות 5 שעות לימוד שבועיות בסך הכל בכיתות ג'-ו', ולפחות 5 שעות לימוד שבועיות בסך הכל בכיתות ז'-ט'. זאת תוך מתן גמישות פדגוגית למוסדות החינוך להחליט כיצד לפזר את שעות ההוראה ע"פ שכבות הגיל, כמו בתחומי דעת נוספים רבים ובהתאם למדיניות המשרד.

8. התכנית נלמדת ברצף פדגוגי מכיתה א' עד כיתה ט', והיא בנויה באופן ספיראלי משלושה צירים מרכזיים החוזרים על עצמם בכל שכבת גיל:

- יצירות מופת ויוצרים בארון הספרים היהודי
- מעגלי חיים וחברה - סוגיות ודילמות מתוך עולמם של התלמידים, ובדגש מיוחד על יצירה ציונית, ישראלית ועכשווית
- לוח השנה היהודי-ישראלי - בכל שנה נלמדים לעומק ארבעה מועדים, במחזור של ארבע שנים

נוסף על כך, בכל שנה נלמד 'ערך מוביל' מרכזי שעל בסיסו בנויה התכנית - כגון 'ואהבת לרעך כמוך', ערך המשפחה, חברות ומנהיגות, ערכות הדדיות, זיקה לעם ולארץ, ועוד. בכך מושם דגש מיוחד על השיח הערכי כעוגן המרכזי של התכנית, תוך שהערכים המובילים מקבלים את ביטויים בשפה ובתרבות היהודית, הישראלית והציונית, ומציגים פנים חשובות וחיוניות שלה, לצד מקומם בתרבות העולם ובערכים האוניברסליים.

כך משתלבים שלושת הצירים המרכזיים שלעיל עם הערכים המובילים שבבסיס התכנית:

טבלה מתקללת לנושאי תכנית הלימודים בכיתות א-ט

ערכים מובילים	כיתה א'	כיתה ב'	כיתה ג'	כיתה ד'	כיתה ה'	כיתה ו'	כיתה ז'	כיתה ח'	כיתה ט'
מוקד התנ"ך	י"אמנת לרעך כמוך	ערך הלימוד, סגור הדין, ערך השפחה	חברות ופתיחות	ערכות הדדיות	זיקה לעם ולארץ	פתיחות ויחידות	אחריות ומסוגלות	זיקה לעם	ערך החיים, אבלי החיים
יצירות מופת בארון הספרים היהודי	מנצחין חכמה	למנוחה - מנצחין חכמה	אנדרת חו"ל (ספר האגדה)	פרקי אבות	י"אמנת האדם - סידור, פיוט ושירי תפילה מודרניים	כרשה ומדרשה	הסיפור היהודי - אגדות, יומנים, ביוגרפיות - דמויות מופת	קשנה ויסודות המשפט הנבטי	אגדות ומסורות ות"ל סביב היותם לאומה
מעגלי חיים וחברה	עידה וחיון עבריים ביקה סאך ישראל	שייכות למשפחה וקהילה	י"בין אדם לחבירו =	אמן יהודי - ישראל	עם הארץ, והתעצבות	עצמאות ארשת (בת"ב) מצווה (למנוחה) התעצבות	התעצבות (בת"ב) מצווה	חכמת מופת	י"אמנת אדם - ערכי חיים על פנייה בפרשת במדבר והעצבות
לוח השנה היהודי-ישראלי	ראש השנה	שפחת תורה	יום הכיפורים	סוכות ושמיני עצרת	ראש השנה	שפחת תורה	יום הכיפורים	סוכות	ראש השנה
	חנוכה	מורים	יום הולדתו של ראש הממשלה	ט"ו בשבט	עשרה בטבת וצומות החרון	חנוכה	יום הולדתו של ראש הממשלה	ט"ו בשבט	עשרה בטבת וצומות החרון
	מסח	לשון קדושים חקטיים	שבת	יום הולדתו של ראש הממשלה	לשון קדושים חקטיים	מרים	שבת	שבת	מסח
	יום התענוגות	ל"ג בעומר	יום ירושלים	שבת	מחזור מלכותיים (ל"ג-א"י)	מסח	סוכות העומר	ט"ו באב	מחזור מלכותיים (ל"ג-א"י)

[מתוך עמ' 15 לתכנית הלימודים]

9. במסגרת פרק המבוא של תכנית הלימודים מוצג בהרחבה הרצינואל העומד בבסיס התכנית, תוך התייחסות בין היתר לביסוס היכולת לקיים שיח סובלני ומכבד בחברה הישראלית, ותוך הדגשת הערכים המשותפים לחלקי החברה השונים.

כך נכתב בתכנית הלימודים:

"תכנית הלימודים בתרבות יהודית ישראלית נועדה לחזק ולהעמיק את הזהות היהודית ציונית ישראלית של תלמידי מערכת החינוך הממלכתית, את תחושת השייכות שלהם, אחריותם ומחויבותם לעמם, לארצם, למורשתם המשפחתית והקהילתית ולתרבותם. היא מבקשת להפגיש את התלמידים הלומדים במערכת החינוך הממלכתית עם היצירה היהודית לדורותיה, עם הערכים היסודיים המגולמים בה ועם ביטויים חווייתיים ומעשיים של ערכים אלה באורחות חיים יהודיים. התכנית מבקשת לחשוף את הלומדים ליהדות משמעותית, רבת פנים, רלוונטית לחייהם כאן ועכשיו, בתוך הקשר ישראלי רחב, ולתת בידיהם ידע נרחב ומעמיק, חוויות עשירות וכלים מגוונים וחדשניים לפיתוח אישיותם וזהותם של התלמידים כיהודים, כישראלים וכבני אדם. בתכנית הלימודים ניתן מקום מרכזי ללימוד מעמיק של מקורות מגוונים מ"ארון הספרים היהודי" כנדבך וכמשאב חיוני, מכונן ומעורר מחשבה והשראה בתהליך פיתוח האישיות והזהות של הלומדים. בתוך כך, שואפת התכנית להעמיק את יכולתם של התלמידים לקיים דיאלוג קשוב ומכבד בין זהויות שונות בחברה הישראלית, וכמו כן לעודד את התלמידים לקחת חלק פעיל בפיתוח תרבות יהודית ישראלית במרחב, באקלים הבית ספרי, בקהילה ובחברה הישראלית בכלל גם בהמשך חייהם כבוגרי מערכת החינוך. נקודת המוצא הערכית של תכנית הלימודים מאפשרת את הדגשת המשותף והמאחד שבין חלקי החברה דרך ערכים מכוונים משותפים המצויים בבסיס התכנית." [ההדגשה הוספה]

הנה כי כן, התכנית מבקשת להדגיש את המשותף בין מגוון הזהויות של תלמידי מערכת החינוך הממלכתית, על דעותיהם השונות; תוך חיזוק תחושת השייכות והמחויבות של התלמיד; תוך קיום דיאלוג מכבד וסובלני; ותוך שמירה על חשיבה עצמאית וביקורתית.

10. בתכנית הלימודים מתקיים מתח בין הרצון שהתלמידים יתוודעו בצורה רצינית ומעמיקה למקורות ולהתנסויות שעיצבו את תרבותם לאורך דורות, ובד בבד יפתחו את זהותם האישית תוך שיח פתוח וביקורתי.

בהקשר לכך, תכנית הלימודים מציירת את דמותו של בוגר התכנית כדלקמן:

"דמות הבוגר העולה מתכנית זו היא של אדם מישראל המכיר ומעריך את תרבותו על שלל אורותיה וצלליה, החותר להבנה משמעותית וחוייתית של מקורות ומרכיבי תרבותו, ומסוגל להעניק לה פרשנות אותנטית, לקרב ולהרחיק, לקבל ולדחות, וליצור בתוכה ומתוכה את הנדבך האישי והחברתי שלו בבניין זהותו ובעיצוב התרבות היהודית. לפי תפיסה מורכבת זו, שאלות השאלות על מקורות התרבות ומרכיביה אמורה לשקף בה בעת עמדה עצמאית וביקורתית כמו גם זיקה, אמפתיה ושייכות אליהם." [ההדגשה הוספה]

11. לתכנית הלימודים הוגדרו מספר מטרות מרכזיות, אשר מתייחסות אף הן לחיזוק ההיכרות והשייכות של התלמיד למורשת היהודית והישראלית, תוך טיפוח ערכים דמוקרטיים ופלורליסטיים, ותוך ביסוס דיאלוג סובלני ומכבד בין ההשקפות השונות הדרות בכפיפה אחת בחברה הישראלית.

אלו הן המטרות המרכזיות שהוגדרו:

- "טיפוח שייכות, הזדהות ואחריות של התלמידים לתרבותם, לעמם ולמורשתם היהודית ישראלית.
- היכרות עם ארון הספרים היהודי לדורותיו על מגוון היצירות והקולות שבו ועל מגוון הדרכים בלימודו כמרכיב יסוד בעיצוב זהותם של התלמידים.
- בירור ערכים מרכזיים המגולמים במקורות היהודיים ובזיקה לתרבויות העולם, תוך בחינת מימושם באורחות חיים ובמציאות החברתית בעבר ובהווה.
- רכישת ידע וכלים שתאפשר לתלמידים לפתח באופן אוטונומי זהות והשקפת עולם פלורליסטית וסובלנית כיהודים, כישראלים וכבני אדם.
- טיפוח המחויבות לערכים דמוקרטיים, יהודיים והומניסטיים כלל אנושיים כחלק מזהות יהודית-ישראלית.
- העמקת המחויבות המעשית של התלמידים לקהילה, לחברה, למדינה, לעם היהודי ולכלל האנושות על בסיס זהותם היהודית ישראלית.
- יצירת שפה משותפת ובסיס ערכי לדיאלוג של בוגרי מערכת החינוך הממלכתית היהודית עם כלל החברה הישראלית.
- עידוד היווצרותה של תחושת בית בתרבות היהודית שתאפשר ותעודד תלמידים להעמיק את היכרותם עם היהדות, לשאוב ממנה מקורות להשראה ומשמעות לחייהם, וליטול חלק פעיל ביצירתה והתחדשותה." [ההדגשות במקור]

12. מעבר לאמור לעיל, תכנית הלימודים מבוססת על שני יסודות החוזרים בכל שנות הלימוד (מכיתה א' עד ט', כאמור) - שיח ערכי, ותכני לימוד המחולקים לפי מוקדי תוכן שונים.

לעניין השיח הערכי, נציין כי הלמידה בתכנית מבוססת על שיח זה ומכוונת אליו, על-פי ערכי יסוד של המסורת היהודית וההומניסטית. זאת מתוך כוונה כי ערכים אלו יהוו תשתית תרבותית ערכית רוחנית לתלמידים ולבוגרי מערכת החינוך הממלכתית, ויוכלו לשמש בסיס לשפה משותפת בחברה הישראלית בכללה.

כאמור לעיל, בכל שנה נידונים בתכנית ערכי יסוד אחדים - ובראשם ערכים מובילים - העוברים כחוט השני במרבית תכני הלימוד והחוויה באותה שנה. מדובר בערכים אשר רובם ככולם הם ערכים 'רכים' הטעונים בירור ולימוד בתהליך חינוכי של שיח פתוח ומכבד, והם אינם בבחינת תכתיב מחייב של ערכים 'קשיחים' וסגורים.

לעתים מדובר בערכים המצויים במתח זה עם זה (למשל, מסורת וחדוש), והכוונה היא לקיים בעניינם דיאלוג בוחן וביקורת המעלה גם דילמות, קונפליקטים ועמדות מורכבות, ומזמין גם חילוקי דעות ומרחב של הכלה וכבוד הדדי. כל זאת בהתאם לגיל ולשלב ההתפתחותי שבו נמצאים התלמידים.

13. מעבר לכך, נוסף כי התכנית מבוססת על עקרונות ושיקולים פדגוגיים מרכזיים נוספים, וביניהם עקרון של דיאלוגיות ושיתוף, תוך טיפוח יחס של כבוד וסובלנות לדעות שונות; פיתוח דרכי לימוד בית מדרשיות, תוך עידוד הקשבה, חשיבה, פתיחות אל האחר; ועוד.

14. להשלמת הדברים, ובהמשך לאמור לעיל בדבר היעדר תכתיבים של ערכים 'קשיחים' וסגורים, נוסף כי למורים המלמדים את תכנית הלימודים דגן ניתן חופש פעולה בבניית השיעורים, והם אינם מוגבלים או מצומצמים ללימוד חומר כזה או אחר בצורה מסוימת.

לעניין זה, ראו את דבריו של מר יובל סרי - מפמ"ר תרבות יהודית-ישראלית במשרד החינוך - אשר מופנים למורים המלמדים את התכנית, כדלקמן:

"תכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית שלפניכם, מניחה את המסד: תכנית ספיראלית לאורך תשע שנות לימוד, כשבכל שנה מוצעת אסופת מקורות מן היצירה רבת השנים. אנו מבקשים מכם, המורות והמורים, לבנות על גביה את הקומות הנוספות: אתם מוזמנים להפוך בתכנית על המקורות שבה, המיומנויות וההצעות החווייתיות, שהן חלק בלתי נפרד מהתכנית; להכיר את ספרי הלימוד שעובדו והנגישו את התכנית לתלמידים; ולהיעזר ביחידות הלימוד האינטראקטיביות שאנו מציעים בפניכם באתרי המקצוע. למידה משמעותית מתרחשת, בין השאר, כאשר המורים עצמם מקיימים דיאלוג עם תוכנית הלימודים, בוחרים מתוכה, מבטאים את עצמם דרכה, ומוסיפים משלהם. כל אלו עשויים לתרום להזדהות והתלהבות אשר בעת ההוראה יעברו גם לתלמידים, ויעוררו בהם עניין." [ההדגשות הוספו]

15. משאמרנו כל זאת, נבחן עתה כיצד במסגרת תכנית הלימודים דגן נלמד יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה יצחק רבין.

לימוד רצח רבין במסגרת תכנית הלימודים

16. במסגרת תכנית הלימודים, בכיתות ג' ו-ז' מועברים בין 3 ל-4 שיעורים בנושא יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה יצחק רבין. נציין כי 'הערך המוביל' הנלמד בכיתה ג' הוא חברות ומנהיגות, ואילו 'הערך המוביל' הנלמד בכיתה ז' הוא אחריות ומעורבות.

זוהי התכנית הרלוונטית ללימוד יום הזכרון לרצח רבין בכיתות ג':

מוקד החוק	ערכים, רעיונות וכישורי-חיים	מספר שיעורים ממוצע	מקורות חומרים לימוד	מיושגי יסוד, אופני מליטה, משימות לימוד	פילמוגרפיה חינוכית	הצגות לפעילות חינוכית ולמשימה
יום הזכרון לרצח רב"מ	ערבות הדדית וזכרון היסטורי משותף תרבות המחלוקת סובלנות שונות ערך חיי אדם	3-4	הרקע והמשמעות של יום הזכרון לרצח ראש הממשלה חומרת איסור שניחת דמים: משנה תורה לרמב"ם ספר נזיקין, הלכות רצח, פרק ד, הלכה ט. "אלימות היא כרסום יסוד הדמוקרטיה הישראלית. יש לבנות אותה, סלקו אותה, לבודד אותה. זו לא דרכה של מדינת ישראל" (מתוך טווס האחרון של רבין) "הקל אופר, בני סלקמיידי של עברך, אהב ששם נרצח ששם. " טמבת א" הקשר לצום גדליה סבת האלימות הפיזית: ירמיהו ט, 7; וזמרים לר, 13-14: "מי האיש החפץ חיים... נגר לשוק פרע..." איסור לשון הרע, איסור הסתה (מצווה, חוק) מקורות בספרות חו"ל על תרבות המחלוקת ועל כוח של מלים, כגון: אבות הרי"ז: מחלוקת (שלא) לשם שמים, בבלי, עירובין דף י"ג ע"ב: על מחלוקת בית הלל ובית שמאי (יאלו ואלו), ועדיפותם של בית הלל שהלכה כמותם "כל המוכין בני תבחי ברבים כאילו שותף דמים" (בבא מציעא דף נ"ט ע"ג) שידים על ערך השונות והסובלנות, כגון: ניצוץ האהבה / אחד בני דקלוק	"לא תרצח" "אלו ואלו דברי אלהים" "מחלוקת לשם שמים", "ישאיה לשם שמים" סובלנות פורזיוס דמוקרטיה צום גדליה בר פלוגתא	התנחלות חינוכית פילמוגרפיה חינוכית	הצגות לפעילות חינוכית ולמשימה

לוח השנה היחיד-ישראלי, המשך

[מתוך עמ' 31 לתכנית הלימודים]

זוהי התכנית הרלוונטית ללימוד יום הזכרון לרצח רבין בכיתות ז':

מוקד החוק	ערכים, רעיונות וכישורי-חיים	מספר שיעורים ממוצע	מקורות חומרים לימוד	מיושגי יסוד, אופני מליטה, משימות לימוד	פילמוגרפיה חינוכית	הצגות לפעילות חינוכית ולמשימה
יום הזכרון לרצח ראש הממשלה	אחריות אישית מעורבות חברתית סובלנות תרבות המחלוקת ממלכתיות	4	"מחלוקת לשם שמים" (משנה, אבות, ה', י"ז) "אלמלא מוראה של מלכותי" (אבות ג', ב) "מן המקום בו אהנו צדקים" (הדהה עמיחה) חכם חיים דוד הסי' על הממלכתיות: מקור חיים, חלק א', פרק ד', תשי"ז, עמ' 36. "נוסף על אהבת הרע, המחויבות ממנויות יואהבת לרעך כמוך", שהיא כלל גדול חלה על כל אדם - רובות יאהבת הכלל הנטפנת מיוה ספר תולדות האדם, והוא כלל גדול יותר מקודמו, באשר מקיף הוא את כל אנושות. ומכלל גדול זה, משתמעת רוביה גדולה, שהולכת גרמה שנתפסת, הלא היא - אהבת הממלכתיות, כלומר המדינה, המכשיר הגדול החשוב לקיומו של העם, אחרי קיום התורה." טאום יצחק רבין נד אלימות טאום הנשיא ראובן ריבלין בוסות הסובלנות משלם סא אפיוני בדם/יוסף עזר - שיר על רצח רבין	"אלו ואלו דברי אלהים חיים" בית הלל ובית שמאי מחלוקת לשם שמים ושאינה לשם שמים	התנחלות חינוכית פילמוגרפיה חינוכית	הצגות לפעילות חינוכית ולמשימה

[מתוך עמ' 59 לתכנית הלימודים]

17. הנה כי כן, הערכים, הרעיונות וכישורי החיים הניצבים בבסיס לימוד נושא רצח ראש הממשלה רבין במסגרת תכנית הלימודים הם ערבות הדדית, זיכרון היסטורי משותף, תרבות המחלוקת, סובלנות, שונות, ערך חיי אדם, אחריות אישית, מעורבות חברתית, סובלנות וממלכתיות. למותר לציין כי עקרונות אלה עולים בקנה אחד עם המטרות המרכזיות של תכנית הלימודים ועם העקרונות העומדים בבסיס התכנית.

18. נבהיר - בהמשך לאמור לעיל - כי תכנית הלימודים מהווה את הבסיס ללימוד יום הזכרון לרצח ראש הממשלה, וכי למורים נתון שיקול דעת רחב בנוגע לאופן העברתה בכיתות. המורים אינם נדרשים ללמד את תכנית הלימודים ככתבה וכלשונה, ובאפשרותם להרחיב ולהוסיף תכנים הרלוונטיים לפי מיטב הבנתם; להציג את התכנים המופיעים בתכנית באופן חווייתי ויצירתיי ובלמידה בין-תחומית; ועוד ועוד.

עוד נבהיר כי תכנית הלימודים אינה תכנית בהסטוריה - אלא תכנית של מקורות יהודיים וישראלים - וכי לא מדובר בתכנית אינדוקטריניטיבית. קרי, התכנית אינה מכתיבה למורה כיצד לתאר את הרקע ההסטורי של הרצח או את שקדם לו - כפי שאינה מתארת את הרקע ההסטורי של יום העצמאות, אירועי פורים וכדומה - אלא מציעה למורה תכנים ומקורות העוסקים בערכים הרלוונטיים לנושא רצח ראש הממשלה.

אין מדובר בתכנית לימודים הדורשת שינון בעל-פה של מושגים או תאריכים היסטוריים ותו לא, כי אם בתכנית המקדמת ומעודדת דיון על מקורות יהודיים וישראלים, תוך למידה משמעותית וחווייתית.

פניית העותרים

19. כאמור לעיל, בחודש אפריל 2016 התכנית הלימודים דן פורסמה באתר משרד החינוך, והיא נכנסה לתוקף - ובאופן הדרגתי - החל בשנת הלימודים הקודמת (תשע"ז).

20. לקראת פתיחת שנת הלימודים תשע"ח פורסמו באתר משרד החינוך החומרים הרלוונטיים ללימוד התכנית, ובתוכם גם ספרי הלימוד שאושרו על-ידי המשרד.

21. ביום 5.9.17 - לאחר פתיחת שנת הלימודים - העבירו העותרים פניה לשר החינוך ולמנכ"ל משרד החינוך, שכותרתה 'תכנית הלימודים "תרבות יהודית ישראלית"'. פנייה זו לא התייחסה לתכנית הלימודים הנוגעת ליום הזכרון לרצח רבין.

נעיר כי במסגרת פנייתם העותרים טענו בין היתר כי המשיב מתעלם באופן עקבי מפניותיהם וכי לא ישלחו התראה נוספת. ואולם, מעיון בעתירה עולה כי הייתה זו פנייתם הראשונה של העותרים בכתב בסוגיה דנן.

צילום פניית העותרים מיום 5.9.17 צורף כנספח ע/6 לעתירה.

22. במאמר מוסגר, נעיר כי ביום 11.9.17 העותרים העבירו פניה לפי חוק חופש המידע, תשנ"ח-1998, אשר אינה מעניינה של העתירה שלפנינו.

צילום פניית העותרים לפי חוק חופש המידע מיום 11.9.17 צורף כנספח ע/7 לעתירה.

23. ביום 26.9.17 העותרים פנו פעם נוספת למשיב בעניין דנן, וטענו בין היתר כי תכנית הלימודים 'עומדת בניגוד מוחלט לפסיקה ולהלכה הקיימת, ולזכות הבסיסית של כל תלמיד ותלמידה לזכות מחופש מדת', וכי הטמעת תכנית הלימודים צריכה להיעשות לשיטת העותרים 'בחקיקה ראשית, ספציפית ומפורשת'.

גם פנייה זו לא התייחסה לתכנית הלימודים הנוגעת ליום הזכרון לרצח רבין.

צילום פניית העותרים מיום 5.9.17 **צורף כנספח ע/8 לעתירה.**

24. ביום 8.10.17 - במהלך חופשת חג הסוכות - העותרים העבירו פניה נוספת שכותרתה 'התראה לפני נקיטה בהליכים'. **במסגרת פניה זו העותרים העלו לראשונה טענות בנוגע לתכנים המועברים בשיעורים על יום הזכרון לרצח רבין במסגרת תכנית הלימודים.**

על-אף שהייתה זו פנייתם הראשונה בעניין, ועל-אף שהפנייה הועברה זמן רב לאחר פתיחת שנת הלימודים ובעיצומה של חופשת סוכות, העותרים דרשו מהמשיב 'להודיע על שינוי מהותי בתכני התכנית, ו/או להסיר אותה מלוח הלימודים', תוך שטענו כי פעלו 'בתום לב וללא שיהוי מרגע שפורסמו החומרים ברשת'.

צילום פניית העותרים מיום 8.10.17 **צורף כנספח ע/9 לעתירה.**

25. ביום 24.10.17 - 9 ימים לאחר חזרת משרדי הממשלה מחופשת חג הסוכות - הוגשה העתירה שלפנינו. נעיר, למען הסדר הטוב, כי המשיב הכין מענה מפורט ומנומק לפניית העותרים דנן, אולם משהוגשה העתירה דנן תוך פרק זמן קצר, לא התאפשר למשיב להשיב לפנייה.

עמדת המשיב

26. המשיב יטען כי דין העתירה להידחות - על-הסף ולגופה - וזאת מהטעמים שיפורטו להלן.

27. **ראשית, המשיב יטען כי דין העתירה להידחות על הסף בשל אי-מיצוי הליכים מובהק.**

שכן, העותרים פנו למשיב בסוגיה דנן - התכנים המועברים בשיעורים על יום הזכרון לרצח רבין במסגרת תכנית הלימודים - רק ביום 8.10.17, בעיצומה של חופשת הסוכות. **העתירה עצמה הוגשה לבית המשפט הנכבד כבר ביום 24.10.17 - 8 ימי עבודה לאחר שהעותרים פנו לראשונה בסוגיה דנן.** משאלה הם פני הדברים, ברי כי העותרים לא מיצו הליכים באופן מובהק עובר להגשת עתירתם.

28. כידוע, חובת מיצוי ההליכים אינה אך חובה 'פרוצדורלית', אלא חובה שבבסיסה תכליות 'מהותיות'. בענייננו, התנהלותם של העותרים הביאה לכך שבידי המשיב לא ניתן פרק זמן הולם להשיב לטענות שהעלו העותרים בפנייתם, שכן העותרים מיהרו להעלות את טענותיהם בפני בית המשפט הנכבד ולבקש את התערבותו הדחופה והמידית.

בהקשר לכך, לא למותר לציין כי הסוגיה דנן אינה סוגיה המעוררת בהילות של ממש, וזאת אמרנו בלשון המעטה. הדברים יפים מדרך של קל וחומר בשים לב לכך שהעותרים בחרו להעלות את טענותיהם בחלוף למעלה משנה וחצי ממועד פרסום תכנית הלימודים לראשונה, ולמעלה מחודש לאחר פתיחת שנת הלימודים ופרסום ספרי הלימוד. קרי, בעוד שהעותרים השתהו מעל לשנה וחצי עד שפנו בעניין דנן למשיב, העותרים 'הקציבו' למשיב ימי עבודה בודדים בטרם פנו לבקש את התערבותו של בית המשפט הנכבד. משאלה הם פני הדברים, ברי כי העתירה לוקה באי-מיצוי ההליכים מובהק.

יפים לענייננו דבריה של כב' השופטת ברק-ארז בג"ץ 2889/16 עמותת "צדק פיננסי" נ' המפקחת על הבנקים (ניתן ביום 14.4.16):

"6. כידוע, ביסוד חובת מיצוי ההליכים עומדות תכליות מהותיות, הנסובות סביב מיצוי הסעד המינהלי וההידברות עם הרשות המינהלית טרם הפניה לבית המשפט, על מנת להביא לפתרון המחלוקת ככל האפשר, ולחלופין - למיקודה ולגיבוש התשתית הנדרשת להכרעת בית המשפט. החובה מושתתת על כלל היסוד לפיו בית המשפט יימנע מהפעלת ביקורתו טרם שניתנה לרשות הזדמנות נאותה לבחון את טענות העותר ולהפעיל סמכותה. לשם כך, טרם פניית העותר לבית המשפט עליו לפנות מבעוד מועד אל הרשות המינהלית ולהציג טענותיו באשר להחלטה הקונקרטיית הנתקפת או באשר לסמכות אשר הרשות נדרשת להפעילה, ולאפשר לרשות שהות סבירה לשקול את הבקשה. במקרים המתאימים אפשר שתידרשנה פניות נוספות בשים לב למענה שהתקבל (או לא התקבל) מאת הרשות, הכל לפי הענין, דחיפותו, מהותו ומורכבותו. הפניה לבית המשפט תיעשה רק מקום שאחר מיצוי הסעד המינהלי באופן הולם בנסיבות הענין."

וכן ראו את שנקבע בבג"ץ 8762/16 שרפי נ' משרד הפנים (ניתן ביום 1.6.17), כדלקמן:

"7. חשוב להטעים כי הדרישה לפנייה מוקדמת לרשויות הנוגעות בדבר אינה בגדר "דקדוקי עניות" אלא דרישה חיונית המאפשרת לרשויות לתקן, במקרים המתאימים, דברים טעוני תיקון, וכן מאפשרת למקד את הדיון בהליך המשפטי כאשר תשובת הרשויות והתייחסותן העדכנית מוצגת לצד העתירה (ראו למשל: בג"ץ 7190/05 לובל נ' ממשלת ישראל, פסקה 8 לפסק דינה של השופטת (כתוארה אז) מ' נאור (18.1.2006)); (בג"ץ 112/12 אדם טבע ודין - אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ' ממשלת ישראל, פסקה 8 (24.5.2012)); (בג"ץ 4902/16 הזדמנות ישראלית חיפוש נפט וגז בע"מ נ' משרד התשתיות הלאומיות האנרגיה והמים, פסקה 8 (13.12.2016)); להרחבה, ראו: דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כך ד - משפט מינהלי דיוני 352-346 (2017))."

וכן ראו: בג"ץ 6485/07 הפורום לסלולריות שפויה נ' השר להגנת הסביבה, תק-על 2007(3) 3445 (2007); בג"ץ 8144/07 התנועה להגיונות שלטונית נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר תק-על 2007(3) 5122, (2007); בג"ץ 3750/08 לירן נ' היועץ המשפטי לממשלה, תק-על 2008(2) 1452 (2008).

29. המשיב סבור כי די היה באמור לעיל כדי להביא למחיקת העתירה על-הסף. עם זאת, להלן נציג טעמים נוספים לדחיית העתירה, על-הסף ולגופה.

30. שנית, המשיב יטען כי דין העתירה להידחות על-הסף אף משום שהיא אינה מבססת כל עילה משפטית להתערבותו של בית המשפט הנכבד בעניין, קל וחומר בשים לב למידת ההתערבות המצומצמת ביותר מלכתחילה בעניינים כגון דא.

31. נקודת המוצא לענייננו - בשים לב לכך שהעותרים מבקשים כי בית המשפט הנכבד יחייב את משרד החינוך לשנות את תכנית הלימודים דן - היא כי למשיב נתון שיקול דעת רחב ביותר בעניינים הנוגעים לעיצוב מדיניות במערכת החינוך, וכי בית המשפט הנכבד לא ייטה לשים את שיקול דעתו במקום שיקול דעת הרשות.

32. בהתאם לכך, מידת ההתערבות השיפוטית בהחלטות בעניינים אלה תהא מצומצמת ביותר. כך, רק במקרים חריגים וקיצוניים ביותר - כאשר המדיניות שנקבעה היא בלתי סבירה באופן קיצוני, או שבהליך קביעת המדיניות נפל פגם היורד לשורשו של ההליך - עשוי בית המשפט הנכבד להתערב בעניינים שכאלה. הדברים נכונים אף ביתר שאת כאשר עסקינן במדיניות אשר נסמכת על עבודתם של גורמי מקצוע בעלי מומחיות בתחום.

לעניין ההתערבות השיפוטית המצומצמת ביותר בעניינים כגון דא, ראו למשל את דבריו של כב' השופט פוגלמן בבג"ץ 6269/12 הנהגת ההורים הארצית נ' שר החינוך (ניתן ביום 29.4.15) - בעתירה שעניינה היה במדיניות משרד החינוך בדבר התקנית תשתית אינטרנט אלחוטית בבתי הספר - כדלקמן:

16" יאמר כבר בראשית הדברים כי אין בידנו לקבוע כי מדיניות המשיב המעוגנת בחוזר 2013 היא בלתי סבירה במידה המצדיקה את התערבותנו. כידוע, החלטת הרשות תמצא סבירה אם היא מגלמת איזון ראוי בין מגוון השיקולים הצריכים לעניין. איזון זה עשוי להוליד מתחם רחב של אפשרויות פעולה שבחירה בכל אחת מהן תהייה סבירה אף אם בית המשפט סבור כי בנסיבות העניין הייתה עדיפה החלטה אחרת (ראו, בין רבים, עע"ס 662/11 סלע נ' ראש המועצה המקומית כפר ורדים, [פורסם בנבו] פסקה 22 (9.9.2014)). בענייננו, רוחבו של מתחם הסבירות נגזר מכך שעסקינן בהחלטה שבמומחיות מקצועית הנשענת על שיקולים מקצועיים מובהקים (בג"ץ 6274/11 דלק חברת הדלק הישראלית בע"מ נ' שר האוצר, [פורסם בנבו] פסקה 11 (26.11.2012) (להלן: עניין דלק)). זאת ועוד, הלכה מושרשת היא כי בית משפט זה לא יתערב בהחלטת הרשות המוסמכת שבתחום מומחיותה המקצועית של הרשות אך מן הטעם שישנן חוות דעת מקצועיות

סותרות. על הטעמים שביסוד הלכה זו עמדתי בהרחבה בעניין דלק. הבהרתי כי הלכה זו נובעת ממושכלות היסוד של הביקורת השיפוטית שלפיהן בית משפט זה אינו בא בנעלי הרשות, ובמיוחד כך כשמדובר בהכרעה בסוגיות מקצועיות מובהקות שבהן נהנית הרשות מהידע המקצועי, מהמומחיות ומהניסיון הרלוונטיים לקבלת ההחלטה." (ההדגשות הוספו)

וכן ראו את דבריו של כב' השופט (כתוארו אז) רובינשטיין בפסק הדין בע"מ 6375/13 פלוני נ' משרד החינוך ואח' (ניתן ביום 29.10.13), אשר קבע כדלקמן:

ט. "אשר למשפט המנהלי, בלא שנכביר במילים, נוכח הזמן הקצר, על ההלכות הרלבנטיות - ברי כי התערבות בהכרעותיהן של רשויות המינהל, ובהן אף ביתר שאת רשויות חינוכיות, נעשית כאשר ההחלטות הן בלתי סבירות עד מאוד, ונהוג להשתמש בביטוי חוסר סבירות קיצוני. ... איננו יכולים לומר במכלול הנסיבות ובמצב שנוצר, שהחלטת הרשות אינה נמצאת במתחם הסבירות. כמובן ניתן להעלות השגות ותהיות כמות שעשה המערער, אך עלינו לצאת מן ההנחה של היעדר שיקולים זרים ושל מקצועיות, ובהכרעה עורבו גורמים מדיסיפלינות שונות, חינוכיות ופסיכולוגיות ...". (ההדגשה הוספה)

33. בענייננו, לא למותר להזכיר כי תכנית הלימודים גובשה על ידי גורמים מקצועיים ובעלי מומחיות בתחום החינוך, ובהם אנשי אקדמיה וחינוך ותיקים ומנוסים, הפועלים זה שנים רבות במערכת החינוך הממלכתית ובתחום הכשרת מורים, ואשר מייצגים את מגוון הקולות ואת קשת התפיסות הקיימות בחינוך הממלכתי. עוד נזכיר כי בהכנת תכנית הלימודים הושקעה עבודה יסודית ומקיפה על-ידי ועדת המקצוע, אשר ישבה על המדוכה משך כשנה וחצי. כן נזכיר, כי לאחר שהוועדה סיימה את עבודתה והגישה את תוצריה, תכנית הלימודים אושרה על-ידי מנכ"לית משרד החינוך.

כל אלה מלמדים כי נטל ההוכחה המוטל על כתפי העותרים - אשר חרף האמור לעיל מבקשים לחייב את המשיב לשנות את תכנית הלימודים - כבד ביותר.

34. בהמשך לכל האמור לעיל בדבר מידת ההתערבות המצומצמת ביותר בעניינים כגון דא, המשיב יטען כי דין העתירה להידחות על-הסף מאחר שהיא אינה מגלה כל עילה משפטית להתערבותו של בית המשפט הנכבד בסוגיה דנן. מעיון בעתירה עולה כי הטיעונים המשפטיים המונחים בבסיסה הם כי משרד החינוך והמשיב פועלים 'בניגוד קיצוני לסמכות, בחוסר תום לב, ותוך הפעלת שיקולים זרים' (סעיפים 17 ו-65 לעתירה).

ואולם, העותרים ממילא אינם מציגים כל ביסוס לטענותיהם החמורות, ודי בכך כדי לדחות את טענותיהם על-הסף. מעבר לכך, נבהיר כי מדובר בטענות חסרות שחר, אשר לשווא מטילות דופי באנשי חינוך מסורים אשר עשו ועושים מלאכתם נאמנה.

35. נוסף על כך, ככל שהעותרים מבקשים לטעון כי תכנית הלימודים אינה עולה בקנה אחד עם המטרות המוגדרות בחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 (סעיפים 57 ו-65 לעתירה), הרי שגם לטענה זו לא נמצא כל ביסוס בעתירה. מכל מקום, די בעיון בתכנית הלימודים - ברציונאלים שבבסיסה, במטרותיה המרכזיות, בערכים המובילים שבה, ועוד - כדי ללמוד שגם בטענה זו אין ממש, וכי תכנית הלימודים בוודאי שהולמת את הוראות החוק.

36. אשר על כן, בשים לב לכך שנקודת המוצא היא כי בית המשפט הנכבד יתערב בעניינים כגון דא רק במקרים חריגים וקיצוניים ביותר; ובשים לב לכך שהעותרים לא הציגו כל תשתית משפטית לביסוס עתירתם; המשיב יטען כי דין העתירה להידחות על-הסף משלא עלה בידי העותרים לבסס כל עילה להתערבות שיפוטית בעניין.

לעניין זה יפים דבריו של כב' השופט עמית בג"ץ 2117/13 חדד נ' משרד החינוך והתרבות (ניתן ביום 3.6.13), כדלקמן:

4. דין העתירה להידחות.

במוקד העתירה שלפנינו עומדת כאמור תוכנית הלימודים החדשה לחינוך הממלכתי-דתי אותה אישר משרד החינוך. ברגיל, קביעת תוכנית לימודים במקצוע זה או אחר, היא סוגיה בעלת גוון מקצועי מובהק, וכפי שעולה מתשובת המשיב, התוכנית גובשה על ידי אנשי מקצוע בתחום ההיסטוריה ובתחום הפדגוגיה. ככלל, לא יתערב בית משפט זה בעניינים בהם התקבלה החלטה על ידי גוף מקצועי ובהתבסס על שיקולים מקצועיים. על מנת שבית המשפט ייאות לעשות כן, על העותר להצביע על עילת התערבות מתאימה, כגון חריגה ברורה וקיצונית של ההחלטה ממתחם הסבירות (ראו למשל: בג"ץ 3930/94 ג'זמאוי נ' שר הבריאות, פ"ד מח(4) 778-785 (1994); בג"ץ 624/06 רון-גל הסעות בע"מ נ' שר החינוך (30.1.2007)). בעניין זה, לא עלה ביד העותר לעשות כן.
[ההדגשות הוספו]

כן נפנה לדבריה של כב' השופטת ברון בבג"ץ 863/16 חדד נ' משרד החינוך (ניתן ביום 29.6.16), אשר הורתה על דחיית העתירה על-הסף כדלקמן:

3. ... לא מצאנו עילה להתערבות במדיניות משרד החינוך גם ביתר הנושאים המועלים בעתירה. לעותר חילוקי דעות מרובים עם משרד החינוך בנושאים מקצועיים, ואולם לא רק שהעתירה קושרת בכפיפה אחת נושאים שאינם ממין העניין, כמו גם סעדים שאין בידינו להעניק, אלא שאין היא מניחה כל תשתית משפטית לטענות (ראו והשוו: בג"ץ 3859/16 איתני נ' ראש ממשלת ישראל [פורסם בנבו] (17.5.2016); בג"ץ 8060/10 בוסקיס נ' יהודה ויינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה [פורסם בנבו] (1.8.2011)). כך, למשל, לא מוסבר מדוע עריכת בחינה אחת המקיפה שתי יחידות לימוד, במקום שתי בחינות של יחידה אחת, מהווה אפליה של מי מהתלמידים; העותר משתמש תדיר במונחים כגון "חוסר סבירות קיצונית" ו"אפליה האסורה על-פי חוק", אך זאת ללא פירוט הטעמים המשפטיים המבססים את העילות הנטענות הללו. למעשה, העותר מבקש כי בית המשפט ישים את שיקול דעתו במקום זה של הרשות המקצועית המוסמכת – בלשונו: "שבית המשפט ייעתר לבקשת העותר ויבחן מחדש את תוכנית הלימודים החדשה בהיסטוריה" – אך זה איננו תפקידו ולא מסמכותו של בית המשפט (ראו, למשל: בג"ץ 6840/01 פלצמן נ' ראש המטה הכללי, צבא ההגנה לישראל, פ"ד ס(3) 121, 133 (2005))." [ההדגשות הוספו]

37. שלישית, ומעבר לכך שהעתירה אינה מגלה כל עילה להתערבות שיפוטית, המשיב יטען כי גם לגופם של דברים אין ממש בטענות העותרים נגד המשיב ונגד תכנית הלימודים, וכי דינן להידחות מכל וכל.

כך למשל, העותרים טוענים כי המשיב 'מסתיר בכפיה מהתלמידים החילוניים' את המציאות בנוגע לרצח רבין (סעיף 9 לעתירה); כי 'בכוונת מכון לומדים התלמידים החילוניים בכפייה, בתכנית שמטרתה היכרות עם המסורת היהודית, מציאות מעוותת ושקרית' (סעיף 16 לעתירה); כי 'עולה תמונה ברורה של כוונת מכון, להפנים בכפייה אצל התלמידים החילוניים עובדות שקריות הנוגעות למסורת היהודית - ישראלית, וזאת תוך הצגת מציאות מעוותת ומסורסת, ותוך שימוש שלא כדין בסמכות, ומתוך שיקולים ומניעים זרים' (סעיף 45 לעתירה); כי תכנית הלימודים בכוונת מכון 'עוסקת בשמירה על חובשי הכיפות הסרוגות תוך הכרזת מי שמצביע עליהם בהקשר של הרצח כגורעים שבאויבי ישראל, כאנטישמיים שמעללים עלילות דם' (סעיף 64.7 לעתירה); כי תכנית הלימודים 'לא רק שהיא איננה חושפת את התלמידים לעולם היהדות רב הפנים, אלא שהיא מחביאה אותו, וצובעת אותו בצבעים שקריים וחד ממדיים'; וכי התכנית 'מעוותת את המציאות הישראלית; משנה אותה; מוחקת אותה' (סעיפים 65.1 ו-65.2 לעתירה, בעמ' 10); ועוד ועוד.

מדובר בטענות שאין בהן ממש, לשון המעטה שבהמעטה.

38. לא בכדי עמדנו בפתח הדברים - בהרחבה ובפירוט רב - על הערכים המובילים והרציונאלים שבבסיס התכנית, כמו גם על המטרות המרכזיות ועל עקרונות פדגוגיים מרכזיים שהנחו את מעצבי התכנית.

נוכח חשיבות הדברים - וכן נוכח הטענות החמורות שמעלים העותרים - נשוב ונדגיש כי תכנית הלימודים מבקשת להקנות לתלמידים את היכולת לקיים שיח קשוב ומכבד, תוך הדגשת הערכים המשותפים לחלקים השונים בחברה הישראלית, באופן שיעניק לכל תלמיד תחושת שייכות ומחויבות למקומו בקהילה ובחברה הישראלית. כל זאת, תוך שמירה על חשיבה עצמאית וביקורתית, ותוך ניהול שיח פתוח וביקורתי.

למותר לציין כי דברים אלה מקבלים חשיבות מיוחדת בעת הנוכחית, עת היכולת לקיים שיח סובלני וקשוב בין חלקי החברה השונים נדמית לעיתים כמצרך נדיר ויקר ערך. מטבע הדברים, קיימת חשיבות רבה בחינוך דור העתיד להטמעת ערכים אלה כבר מגיל צעיר, מתוך מטרה שאלה יחלחלו וישפיעו לטובה על השיח במדינה בהמשך.

39. בדומה לכך, גם הערכים המובילים אשר תכנית הלימודים מכוונת כי ישמשו בסיס לשפה משותפת בחברה הישראלית - וביניהם ערכות הדדית, תיקון עולם, חברות ומנהיגות, זיקה לעם ולארץ, כבוד האדם וחירותו, ועוד - הם ערכים אשר חשיבותם ונחיצותם בימים אלה גלויה וברורה.

40. בד בבד, נשוב ונציין כי מדובר בערכים הטעונים בירור ולימוד - במסגרת תהליך חינוכי של שיח פתוח ומכבד כאמור - והם אינם בבחינת תכתיב של ערכים 'קשיחים' וסגורים.

כך, תוך קיום שיח בוחן וביקורתי - הכולל גם הצגת דילמות, קונפליקטים ועמדות מורכבות - מתאפשר לתלמידים לגבש את זהותם ותפיסותיהם לעומקן. בהקשר לכך נזכיר כי למורים המלמדים את תכנית הלימודים דגן נתון משקל מיוחד, באשר ניתן להם חופש פעולה להעברת התכנית באופן חוויתי, יצירתי ומשמעותי ביותר.

41. משאלה הם פני הדברים, ברי כי הדרך בה מוצגת תכנית הלימודים בעתירה דגן אינה מתיישבת עם רוח התכנית, עם חזונה, מטרותיה ודרכיה.

התכנית אינה 'כופה' על התלמידים - מכל מגזר שהוא - תפיסה או ערכים מסוימים. ההיפך הוא הנכון. המקורות המובאים בתכנית הם בגדר הזמנה לשיח וללימוד פתוח וחופשי, כפי שמודגש במקומות רבים בתכנית הלימודים. לא פעם אף מצוין בפתח רשימת המקורות 'כגון' או 'למשל', והדברים נכונים לתכנית בכללותה - מהותה של התכנית אינו בסגירה, אלא בפתיחה, תוך מתן מידה רבה של בחירה ויצירה בידי המורה והתלמידים.

42. די במבט בטבלת תכנית הלימודים כדי להתרשם משלל המיומנויות והכישורים שבעזרתם אמורים המקורות להילמד. מתודולוגיה זו היא חלק בלתי נפרד מן התכנית ומרוח הלימוד הפתוח, החדשני והיצירתי שהיא מבקשת לקדם. כאמור, התכנית - וברוחה, ספרי הלימוד - מזמינה את המורים והתלמידים כאחד לקיים סביב המקורות שיח פתוח, מכבד ומכיל לכל הקולות שיעלו במהלך הלימוד, בכיתות ואף בתהליכי הלימוד בקרב המורים.

43. מעבר לכך, הגם שהעותרים מפרטים את האופן שבו לדעתם יש ללמוד על יום הזכרון לרצח ריבין - הן ברמת התיאור ההיסטורי ופרשנותו, והן בדרך לימוד המקורות - תכנית הלימודים ממילא אינה קובעת מהי הדרך 'הנכונה' כביכול להציג ולהבין את הנתונים ההיסטוריים או לפרש את המקורות.

שכן, בשום נושא התכנית אינה מפרטת כיצד בדיוק יש לספר את הסיפור, לפרש את המקור, ו-ימי נגד מ"י, וזהו חלק בלתי נפרד מרוחה ומהותה של התכנית. תכנית הלימודים נותנת אמון מלא במורים - אשר כלל לא מוזכרים בעתירה - במקצועיותם, ברגישותם ובעיקר בשיקול דעתם המקצועי בתהליך ההוראה בכל כיתה.

בנוסף, נשוב ונזכיר כי תכנית הלימודים אינה תכנית בהסטוריה, והיא אינה מכתובה למורה כיצד לתאר את הרקע ההסטורי של הרצח או את שקדם לו, וזאת בדומה למאורעות היסטוריים אחרים הנלמדים במסגרת התכנית. תחת זאת, התכנית מציעה למורים תכנים ומקורות העוסקים בערכים הרלוונטיים לנושא רצח ראש הממשלה.

44. נוסף על כך, בעוד שהעותרים טוענים כי 'יד מכוונת' מסתירה, מחביאה, מעלימה, זורה חול, מציגה מצג שווא, מעוותת את המציאות, ועוד ועוד - בכל הנוגע ללימוד נושא רצח ראש הממשלה במסגרת תכנית הלימודים (סעיף 64 לעתירה) - הרי שבחינה של התכנית, המקורות הרלוונטיים ודרכי לימודם מעלה תמונה שונה לגמרי.

נציין כי השיקול המרכזי בבחירת המקורות והדגשים של תכנית הלימודים ביחס ליום הזיכרון לרצח ראש הממשלה היה שיקול פדגוגי מובהק, והוא הדגשת הלקחים החינוכיים הפוזיטיביים שראוי להציף בענין זה בפני התלמידים בכדי ללמוד מהם בחיי היום יום - חומרת איסור הרצח, סכנת האלימות בחברה, הסכנה שבהסתה, כבוד לחוק, תרבות המחלוקת, ערך השונות והסובלנות, ועוד. למותר לציין כי לקחים אלה רלוונטיים לכל חלקי החברה הישראלית, והם רלוונטים מאוד גם היום.

עוד נזכיר כי השיעורים המדוברים מועברים בכיתות ג' ו-ז', ומבחינה פדגוגית אלו דיונים ראויים ומותאמים לגיל התלמידים.

45. משאלה הם פני הדברים, ברי כי אין כל ממש בטענות העותרים שפורטו לעיל - בנוגע לתכנית הלימודים בכלל, ובנוגע ללימוד נושא רצח רבין בפרט - וכי מדובר בתכנית אשר אינה מנסה 'לכפות' או 'להסתיר', אלא מבקשת ליצור שיח קשוב, מעמיק וביקורתי.

בהתאם לכך, ומדרך של קל וחומר, ברי כי טענות העותרים אינן מגלות כל עילה להתערבות שיפוטית בתכנית הלימודים דנן.

סיכום

46. נוכח כל האמור לעיל, המשיב יטען כי דין העתירה להידחות - על-הסף ולגופה - תוך חיוב העותרים בהוצאות.
47. דין העתירה להידחות על-הסף מאחר שהוגשה ללא מיצוי הליכים הולם באופן מובהק, בחלוף ימי עבודה בודדים לאחר שהעותרים פנו למשיב בסוגיה דנן. אי-מיצוי ההליכים מתחדד עוד יותר בשים לב לכך שהעותרים הגישו את עתירתם זמן רב לאחר שתכנית הלימודים פורסמה לראשונה עוד בחודש אפריל 2016, וכמעט חודשיים לאחר פתיחת שנת הלימודים, וזאת ללא כל הסבר המניח את הדעת בנוגע להשתהותם הניכרת.
48. דין העתירה להידחות על-הסף אף משום שהיא אינה מבססת כל עילה משפטית להתערבותו של בית המשפט הנכבד בעניין, קל וחומר בשים לב למידת ההתערבות המצומצמת מלכתחילה בעניינים הנוגעים למדיניות חינוכית אשר גובשה על-ידי גורמי מקצוע בעלי מומחיות בתחום החינוך.
49. דין העתירה להידחות גם לגופם של דברים, שכן אין כל ממש בטענות העותרים עצמן - הן בנוגע לתכנית הלימודים בכלל, הן בנוגע ללימוד נושא רצח רבין בפרט. כפי שפורט בהרחבה ובפירוט רב לעיל, תכנית הלימודים מבקשת ליצור שיח ערכי וסובלני, תוך מתן מקום למגוון הדעות והזהויות שבחברה הישראלית.
50. לסיום, אך לא בשולי הדברים, נדגיש את זכותו - ואף חובתו - של משרד החינוך להוביל מדיניות המקדמת הבנה, סובלנות ושיח ערכי קשוב, במטרה לצמצם את התיוגים, השנאה והקייטוב שלא פעם הם מנת חלקה של החברה הישראלית.
- בהתאם לכך, ככל שתכנית הלימודים 'תרבות יהודית ישראלית' תצליח ותעמוד במטרותיה - ולו בחלקן - הרווח יהיה לא רק של בוגרי התכנית, אלא של החברה כולה.
51. העובדות המפורטות בתגובה זו נתמכות בתצהירו של מר יובל סרי, מפמ"ר תרבות יהודית-ישראלית במשרד החינוך.

היום, ט"ו בכסלו תשע"ח

3 בדצמבר 2017

אודי איתן, עו"ד

סגן בכיר במחלקת הבג"צים

בפרקליטות המדינה

מש/1

רשימת בעלי התפקידים

בוועדות

1/2x

צוות כתיבה

ריכוז ועריכה

צילה מירון-אילן, מנהלת אגף מורשת ומפמ"ר מחשבת ישראל (ממלכתי), משרד החינוך
אריאל אביב, מדריך מרכז ארצי ומורה למחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית
ד"ר אשר שכטר, ממונה תכניות לימודים, אגף מורשת, משרד החינוך
יוספה משולם, מפמ"ר תורה שבעל פה ומשפט עברי (ממלכתי), משרד החינוך

ייעוץ אקדמי

ד"ר חנוך בן-פזי, המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן; מכללת סמינר הקיבוצים
פרופ' יונתן כהן, מנהל מרכז מלטון לחינוך יהודי, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר ענבר גלילי-שכטר, מנהלת מכון "כרם" לחינוך יהודי-הומניסטי, ירושלים

חברי ועדות התכנית

ד"ר אשר שכטר (מרכז ועדת משנה ט), ממונה תכניות לימודים באגף מורשת
אביה פינקלשטיין, מורה ומדריכה, מחשבת ישראל ותרבות יהודית ישראלית
איציק רבי, מדריך ארצי ומורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי
איריס סבן, צוות תרבות יהודית-ישראלית, מט"ח
אריאל אביב, מורה ומדריך מחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית
גילית רן, מורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי, ביה"ס אליאנס, חיפה
דפנה קרא, מדריכה ומורה לתרבות יהודית-ישראלית, ביי"ס דורות, מודיעין
ורד פז-צוק, מורה ומדריכה לתורה שבעל פה ותרבות יהודית-ישראלית
טליה אפיק, מורה ומנחה לתרבות יהודית-ישראלית, ביי"ס המסורתי ומכללת אורות ישראל.
יעל גרוס-רוזן, (מרכזת ועדת משנה ה-ח), מנחה לתרבות יהודית-ישראלית, מכון שלום הרטמן
יהודית לקיצביץ, מדריכה פדגוגית במכללת דוד ילין, ירושלים
מיכל רוט-ברגר (מרכזת ועדת משנה א-ד), רפרנטית תרבות יהודית-ישראלית מחוז דרום, משרד
החינוך
מלי ניסים, מורה ומדריכה ארצית לתורה שבעל פה ומשפט עברי, תיכון ע"ש ברנר, פתח תקווה
סילביה טרכטנברג-עובדיה, מורה במכללת דוד ילין

חברי וועדת המקצוע

פרופ' רון מרגולין, יו"ר, ראש תכנית "אופקים", החוג ללימודי תרבות עברית, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב

צילה מירון-אילן (מרכזת), מנהלת אגף מורשת ומפמ"ר מחשבת ישראל ממלכתי, משרד החינוך

ד"ר אביטל דוידוביץ-אשד, עמיתת מחקר בתרבות ישראל, אוניברסיטת תל אביב

איציק רבי, מדריך ארצי ומורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי

אסתי שחר, מנהלת בי"ס יסודי "זיכרון יוסף", חיפה

אריאל אביב, מדריך מרכז ארצי ומורה למחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית

אשל קליינהאוז, מנהל בי"ס על יסודי בית חינוך משותף, חוף השרון

ד"ר אשר שכטר, ממונה תכניות לימודים, אגף מורשת, משרד החינוך

דוד ביטון, מפתח תכניות בכי"ח, מנהל פדגוגי צעירים בירוחם

דליה הלוי, מפמ"ר עברית בבתי הספר היסודיים, משרד החינוך

ד"ר חנוך בן-פזי, המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן, סמינר הקיבוצים

פרופ' יונתן כהן, מנהל מרכז מלטון לחינוך יהודי, האוניברסיטה העברית, ירושלים

יוספה משולם, מפמ"ר תורה שבעל פה ומשפט עברי (ממלכתי), משרד החינוך

ד"ר ענבר גלילי-שכטר, מנהלת מכון "כרם" לחינוך יהודי-הומניסטי, ירושלים

ציפי שאבי, מורה ומרכזת חינוך יהודי, מודיעין

שירה אקרמן שמחוביץ, מרכזת הגיל הרך, רשת בתי ספר תל"י